

Καί πρῶτον πράγματι, ὡς βλέπομεν ἐκ τῶν διαφόρων ἀναγραφῶν, ὀλίγοι τινές εἶνε οἱ συναποκαμιζόντες εἰς τὴν ξένην καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέχνα, καθ' ἃ καὶ σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν μεταναστευόντων, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ μόνον τινές αὐτῶν μετακαλοῦσι καὶ τοὺς ἀξιοσημένους τῶν υἱῶν, σπανιώτερον δὲ πολὺ καὶ τὰς συζύγους. Οὐχ ἦττον δ' ἀπαντῶντες ἐνίοτε εἰς τὸ ἐρώτημα ἰδίας στήλης τινῶν τῶν ἀπογραφικῶν πινακῶν, ἂν σκεπτῶνται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα, ἀποκρίνονται, ὅτι δὲν θὰ ἐπανέλθωσι. Ἡ τοιαύτη μονιμότης τῆς ἐν τῇ ξένῃ διαμονῆς ἄγει πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων παροικῶν εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς οὐγγρικῆς, ἐν δὲ τῇ Αὐστρίᾳ τῆς αὐστριακῆς ὑπηκοότητος, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς εἰς τοὺς εὐπατρίδας ἀναδείξεως, κατὰ μικρὸν δὲ καὶ εἰς μικτοὺς γάμους, δύο αἷτια τῆς ἀποξενιώσεως πολλῶν ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν παραδόσεων, τῆς βαθμιαίας ἀποβολῆς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τοῦ ἐξουγγρισμοῦ ἢ τοῦ ἐξαυστριασμοῦ αὐτῶν. Μόνος δὲ σύνδεσμος πρὸς τὸ παρελθὸν ὑπολείπεται εἰς τοὺς τοιούτους μοιραίως ἀποσχισθέντας ἀπὸ τῶν παραδόσεων τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνισμοῦ ἢ διάσωσις τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἡ χάριν αὐτῆς ἐμμονὴ εἰς τὴν ἐκπροσωποῦσαν αὐτὴν οἰκείαν ἐλληνικὴν κοινότητα. Καὶ ὅμως ἄλλοτε οἱ πρόγονοι τῶν νῦν οὕτως ἀφ' ἡμῶν ἀποξενωθέντων ἠγνόουν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀπογραφικῶν πινακῶν, τὴν οὐγγρικὴν, ἢ ἐλληνικὴν γλῶσσαν τῆς ἐκκλησίας ἦτο αὐτὴ ἢ γλῶσσα τοῦ οἴκου αὐτῶν, ἢ σύζυγος ἦτο Ἑλληνίς ἐκ τῆς πατρίδος ἢ ἐξ ἄλλης ἐλληνικῆς παροικίας τῆς Οὐγγαρίας ἢ τῆς Αὐστρίας, ὁ ἱερεὺς τῆς κοινότητος αὐτῶν ἦτο ὁ διδάσκαλος τῶν παιδῶν καὶ αὐτοὶ ἦσαν εἰ μὴ χορηγοὶ πρὸς ἔκδοσιν ἐλληνικῶν βιβλίων, ἀλλὰ τοῦλάχιστον συνδρομηταὶ καὶ ἀναγνώσται αὐτῶν. Ὡς δὲ ὁ οἶκος αὐτῶν ἦτο ἀφίθρυμα τοῦ ἀπομεμκρυσμένου καὶ ὑπὸ τὴν δουλείαν στενάζοντος πατρῖου οἴκου καὶ ἡ κοινότης αὐτῶν ἀπότυπον τῶν κοινοτήτων τῶν οἰκείων κωμοπόλεων, οὕτω καὶ ὡς ἔμποροι, καί-

περ ἐν τῇ ξένη ἐργαζόμενοι καὶ πλουτοῦντες, ἔδρων οἶονεὶ ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Οὐχὶ μὲν πάντες οἱ Μακεδόνες μετανάσται τῆς Οὐγγαρίας εἶχον ἤδη περιδληθῆ, ὡς οἱ πάροικοι τῆς κομιτείας τοῦ Csongrád, τὴν οὐγγρικὴν ἐνδυμασίαν, ἀλλ' ἐξηκολούθουν ἀκόμη φέροντες τὴν ἐπιχώριον περιβολὴν τῆς μακεδονικῆς πατρίδος, αἱ δ' ἐργασίαι ἐν τῷ ἐμπορικῷ καταστήματι ἐκείνων ὅσοι εἶχον τοιοῦτο μόνιμον ἐν τινι οὐγγρικῇ πόλει διεξήγοντο ὑπ' αὐτῶν μόνον μετὰ συγχωριτῶν ὡς συνεταίρων καὶ μετὰ συμπολιτῶν ὡς τίγοντες, ὡς καλοῦσιν οἱ ἀπογραφικοὶ πίνακες τοὺς νεανίσκους, οὓς μετεπέμποντο ἢ ἦγον ἐκ τῶν πατρίδων ὡς βοηθοὺς τοῦ ἔργου αὐτῶν¹. Τινὲς τῶν νεανιῶν ἐκείνων ἔμενον καὶ αὐξανόμενοι πιστοὶ ἐμποροῦπάλληλοι τῶν κυρίων αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἔλειπον καὶ οἱ πηγνύοντες σὺν τῷ χρόνῳ ἴδιον ἐμπορικὸν οἶκον καθ' ὅμοιον καὶ οἱ ἄλλοτε προϊστάμενοι αὐτῶν τρόπον, συνεχίζοντες οὕτω τὴν παράδοσιν τῆς μετὰ τῶν οἰκογενῶν καὶ συγχωρίων ἐπικοινωνίας ἐκείνης, ἥτις ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ στήριγμα τῶν ἑλληνικῶν ἐκείνων ἐν τῇ ξένη κοινοτήτων.

Ἰπέδειξα ἀνωτέρω, ὅτι οὐχὶ πάντες οἱ ἐκ Μακεδονίας μετανάσται εἶχον μόνιμον οἰκησιν ἐν τινι οὐγγρικῇ πόλει καὶ οὐχὶ πάντες διετήρουν ἴδιον ἐμπορικὸν κατάστημα. Ἀληθῶς πολλοὶ αὐτῶν εἶχον μεταβατικὴν τὴν διαμονὴν κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸν χρόνον τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ διεξήγον. Ὑπῆρχον, δῆλα δὴ ἢ ἔμποροι διεξάγοντες χονδρικῶς ἢ λιανικῶς τὸ ἐμπόριον προϊόντων ἐπιχωρίων τῶν ἰδίων μακεδονικῶν πατρίδων ἢ καὶ ἄλλων τουρκικῶν εἰδῶν, ἐνίοτε ὑπ' αὐτῶν ἐν αὐτῇ τῇ Αὐστρίᾳ, ἰδίως ἐν Βιέννῃ ἢ Οὐγγαρία ἀγοραζομένων καὶ λιανικῶς μεταπωλουμένων², ἢ μεταπράται οὐγγρικῶν ὀνίων, ἐν οἷς καὶ οἶνοι τῆς

¹ Πρβλ. τὸ ἀνωτέρω περὶ τοῦ Θεοδώρου Πηγαδά *hic eductus per alium graecum*.

² Πρβ. τὸν ἐκ Μοσχοπόλεως Γεώργιον Ρυσα ἐν τῇ *Conscripção* τοῦ *Comitatus Neogradensis*, ὅστις ἐν *Lovronez* ἐμπορεύεται πρ.

Τοχαΐας, καὶ γερμανικῶν τεχνουργημάτων, ἰδίως ἐκ Λειψίας, ἢ τέλος καὶ πλανόδιοι ἔμποροι ἄνευ μαγαζείου¹. Καὶ ἄλλως δὲ διεκρίνοντο εἰς τοὺς ἔχοντας τὸ δικαίωμα τῆς δι' ἔλου τοῦ ἔτους πωλήσεως τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν καὶ τοὺς δικαιομένους νὰ πράττωσι τοῦτο μόνον κατὰ τὰς ἄλλως συχνὰς ἀγορὰς τῶν ὠνίων (*nundinae*) καὶ τὰς ἐμπορικὰς πανηγύρεις, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ χρόνου ἔχοντας ἐναποτεθειμένην τὴν ἐμπολὴν ἐν ἰδίαις ἀποθήκαις τῆς πόλεως ἐν ἣ διέμενον ἢ ἄλλας τινάς. Εἶχε δὲ ὀργανωθῆ κατ' ἔλου τὸ τοιοῦτον ἐμπόριον καὶ εἶχον ὀρισθῆ τὰ προνόμια καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῶν τοιούτων ἐκ τῆς ξένης ἐμπόρων διὰ καισαροβασιλικῶν διαταγμάτων, οἷα τὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου Α' τῆς 1 Ἰουλίου 1667, τὸ τοῦ Καρόλου Γ' τῆς 8 Αὐγούστου 1740 καὶ τὸ τῆς Μαρίας Θηρεσίας τῆς 17 Αὐγούστου 1761. Τὰ δ' ἐμπορεύματα αὐτῶν ἦσαν ποικιλώτατα, οἷον ζῶα, ἰδίως χοῖροι, ἐδέσματα καὶ ποτὰ (*esculentia et poculenta*), ὄσπρια (πῖσα, φακῆ), ἀρώματα, πέπερι, ζίνζιβερ, κρόκος, στυπτηρία, ἄλας, ἔλαιον, αἶνοι, χοίρειον λίπος (λαρδίον, *lardum*), καρὲς, ὄρυζα, σῦκα, σταρίς (*Ziweben*), λαμπάδες (*candelae*), σάπων (*smigma*), καπνὸς, καπνοσύριγγες μικραὶ καὶ μεγάλαι (*Röhrle, Tabackspfeifen*), ὄβελοι (*sigibula*), δρέπανα, βελόναι, μάχαιραι, σακκίδια βρόμου (*Haabersäckel*), *causapus* (γαύσαπος, μαλλωτὸν ὕφασμα), χάρτης, ἔρια, πράσινον ὕφασμα σύνηθες εἰς τοὺς Οὐγγρῶν χωρικοὺς (*viridem materiam vulgo Rása dictam*), μαροκινὰ δέρματα (*Saffian*), ἀρνακίδες, νήματα λευκὰ καὶ ἐρυθρὰ (*rothes und weisses Garn*), λινᾶ, βάμβαξ παντοίων χρωμάτων (*gossipium diversi*

xonicis Vienn. et minut. Ottoman. in Ditionibus suae majestatis comparatis. Ἴδε καὶ τὸν ἐκ Γραμπόβου τῆς Μακεδονίας Θωμᾶν Michea Kovico ἐν Szécsény, ἐμπορευόμενον mercibus Viennensibus, Turcicis minutioribus in Hungaria comparatis.

¹ Τοιοῦτος ὁ ἐκ *Lofesa* χωλὸς (*pedibus claudus*) Βούλγαρος Χριστόφορος Λόφτσας *rebus minutioribus, fornicem non habens.*

coloris), μέταξα σηρικὴ (μπρισίμι) καὶ κοινὴ (metaxiis sericis et ordinariis), ἄθοναι (τσίτια) παντοίων χρωμάτων (panna diversi coloris), ὑφάσματα (tela), λευκὰ ἐνδύματα (albas vestes), τάπητες μαγειρείων καὶ τραπέζης (Kotzen), μεταξωτὰ σείριτια ὑποδημάτων; (ligulas ordinarias sericas, item melioris sortis), τρίχες καμήλου (Kamelhaar) καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα παντοῖα¹.

Αἱ δὲ μακεδονικαὶ πατρίδες τῶν μεταναστῶν εἶνε σπανιώτατα μὲν ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ Βιτώλια, πολὺ δὲ συχνότερον ἡ Κοζάνη, ἡ Καστορία, ἡ Σιάτιστα, τὸ Μελένικον, τὸ Μπογατζικόν, ἡ Δοϊράνη, τὰ Σέρβια. Εὐρίσκομεν δὲ σποραδικῶς καὶ πού καὶ που παροίκους ἐκ Τυράννων τῆς Ἀλβανίας, ἐξ Ἰωαννίνων, ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλὰ κυρίως μνείας πρέπει νὰ τύχη ἡ Βοσκόπολις ἢ Μοσχόπολις. Ἰδίας σελίδας τῆς πατρίου ἱστορίας εἶνε ἄξια νὰ καταλάβωσιν αἱ τύχαι τῆς περιπόστου ταύτης πόλεως, ἣτις, μεταξὺ τῶν ὀρίων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀλβανίας κειμένη πρὸς δυσμὰς τῆς Κορυτσᾶς καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Βερατίου, ἀνῆλθεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν καὶ ἐφημίσθη διὰ τὴν βιομηχανίαν αὐτῆς καὶ τὰ ποικίλα ἐργοστάσια, ἰδίως ταπήτων καὶ ἐριούχων. Ἀλλ' οἱ Μοσχοπολίται οὐ μόνον περὶ τὰς βιοτικὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον διέτριψαν, ἀλλὰ διεκρίθησαν καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, πλήν τῆς ἰδρύσεως ἐξαιρέτων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων ἰδίου ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἰδρύσαντες, οὗ τὸ πρῶτον βιβλίον ἐξετυπώθη τῷ 1734, καὶ οὐκ ὀλίγους ἀναδείξαντες λογίους². Ἀλλ' ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς Μοσχοπόλεως ἐξήγειραν τὴν

¹ Ἐν παρενθέσει ἐτέθησαν ἀνκμιξ λατινικοὶ καὶ γερμανικοὶ ὄροι καθ' ὅσον ἐλήφθησαν ἐξ ἀνκγραφῶν λατινιστὶ ἢ γερμανιστὶ συντεταγμένων καὶ ἐν αἷς πτώσεσιν εὐρίσκονται ἐν τοῖς πρωτοτύποις ἐγγράφοις τοῦ ἀρχείου τῆς Βούδας.

² Κ. Σακελλαρίδου Περὶ Μοσχοπόλεως ἐν Πανδώρας Τόμ. Θ' (1858) σ. 44 κ. ἔ. Πανδώρας Τόμ. Η' σ. 425. Παύλου Δάμπερου Ἱστο-

ἀντιζήλιαν καὶ τὸ μῆσος τῶν περιοίκων Μουσουλμάνων, οἵτινες μετὰ παντοίας πιέσεις καὶ ἐπιδρομὰς ἐπήγαγον τῷ μὲν 1760 σχεδὸν τελείαν καταστροφὴν τῆς ἀνθρώπινης πόλεως, εἶτα δὲ τῷ 1770 τὸν ἐξοικισμὸν τῶν πλείστων κατοίκων πανοικεῖ. Καὶ ἤδη μὲν πρὸ τούτων τῶν καταστροφῶν πολλοὶ Μοσχοπολῖται πλὴν ἄλλων μετοικησεὼν εἰς τὴν ξένην εἶχον τραπῆ χάριν ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐγκατασταθέντες ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Τεργέστη, οὐκ ὀλίγους δ' αὐτῶν βλέπομεν ἐγκαθισταμένους καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἀρθονωτέρα δὲ γίνεται ἡ μετανάστευσις αὕτη μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν τῆς γενεταίρας. Τοῦ δ' ἐπιφανεστάτου τῶν Μοσχοπολιτῶν ἔδρα γίνεται οὐχὶ ἡ Οὐγγαρία, ἀλλ' ἡ Βιέννη. Εἶνε δὲ οὗτος ὁ Σίμων Σίνας, ὁ ὁμώνυμος πάππος τοῦ κτίστου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημίας.

Τῶν δ' ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐλληνικῶν παροικιῶν αἱ ἐπιφανέσταται καὶ πολυανθρωπόταται ἀπέβησαν ἡ ἐν Βούδα (Ofen) καὶ ἡ ἐν Πέστη, τῶν πόλεων αἵτινες ὑπὸ μόνου τοῦ Δουναβέως χωριζόμεναι συναποτελοῦσιν ἡνωμένοι ἀπὸ τοῦ 1872 καὶ διοικητικῶς δι' εἰδικοῦ νόμου τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν τῆς Οὐγγαρίας, τὴν Βουδαπέστην.

Καὶ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βουδαπέστης βᾶσις ὑπῆρξε τὸ ἐμπόριον. Διενήργουν δὲ τοῦτο οἱ ἐν Βουδαπέστη Ἑλλήνες εἴτε καθ' ἑαυτοὺς καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν, εἴτε, ὅτε ἀργότερον ἀνεπτύχθη τὸ μετὰ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἐμπόριον τῆς Βιέννης, ὡς διαμετακομίσται καὶ ἐξαποστολεῖς τῶν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου διαπεμπομένων πραγματειῶν καὶ ἰδίως τὰνάπαλιν. Χάριν δὲ τοῦ τοιοῦτου διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου εἶχε διοργανωθῆ εὐρυθμότατα λειτουργοῦν σύστημα, μάλιστα πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν εἰς

ρικὴ πραγματεία περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι ἐν τῇ Χρυσολίδι Τόμ. Γ' (1865) σ. 399 κ. ἑ.

τὸν πρὸς ὃν ὄρον ἀποστολῆς τῶν δεμάτων βάμβακος καὶ νημάτων, κυρίως ἀφ' οὗ χρόνου ἐλειτούργουν τὰ νηματοποιεῖα τῶν Ἀμπελακίων. Ἀριστὰ δὲ τοιαῦτα κοινὰ σπεδιόρων καὶ κομμισσιονάρων, ὡς ἐλέγοντο, ἦσαν τὸ τῆς Βουδαπέστης, τὸ τῆς Τεμεσβάρης καὶ τὸ τοῦ Σιμλίνου ἢ Ζέμονος, ἔχοντα εὐρείας ἀνταποκρίσεις ἐν Ρουστάβα καὶ Βιδινίω. Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος μεγάλοι ἦσαν οἱ κίνδυνοι τῆς μεταφορᾶς, μάλιστα ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου τῶν ἐτῶν 1806-12, καὶ οὐ μικραὶ αἱ ζημίαι. Πολλαχοῦ μὲν ἠναγκάζοντο οἱ Ἕλληνες ἔμποροι νὰ ἔρχωνται εἰς συμφωνίας καὶ ὑποχωρήσεις πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐνίοτε δὲ, ἀλλὰ σπανιώτερον, ἐτύγχανον τῆς προστασίας Τούρκων τινῶν ἀρχόντων, ὧν ἡ καλοκαγαθία ἡμείβετο βεβαίως διὰ γενναίων ἀνταλλαγμάτων· οὐ σπανίως δὲ παρίστατο ἀνάγκη τῆς μεσολαβήσεως τῶν ἐν Ῥωμανίᾳ Ῥώσων πρακτόρων πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ἐλληνικῶν φόρτων ἀπὸ τῆς μακροχρονίου αὐτῶν δεσμεύσεως. Ἐπηρεύανε δὲ τὰς ἐκ τῶν τοιούτων δυσχερειῶν τῆς ἐπικοινωνίας ζημίαις ἢ ἐνίοτε ἔνεκα τῆς μικρᾶς χρονοτριβῆς περὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν πραγματειῶν, ἰδίως τῶν δεμάτων τοῦ βάμβακος, εἰς περαιτέρους σταθμοὺς φθορὰ αὐτῶν. Τὰ δέματα μένοντα ἐκτεθειμένα εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐσήποντο πολλάκις οὕτως, ὥστε τὸ ἥμισυ τῆς πραγματείας ἀπέβαινεν ἄχρηστον. Καὶ ἡ κακὴ δὲ συσκευὴ ἐγένετο μία τῶν πρωτίστων ἀφορμῶν ζημίας εἰς τοὺς ἐμπόρους. Διὰ τοῦτο κύριον ἔργον τῶν σπεδιόρων τῆς Βουδαπέστης ὡς καὶ τῶν λοιπῶν σταθμῶν ἦτο ἡ μέριμνα περὶ πάντων τῶν ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐπιμελῆ συσκευὴν καὶ ἀσφαλῆ μεταφορὰν. Ἐξαιρετος δὲ ἦτο ὡς πρὸς ταῦτα ὁ ὀργανισμὸς τῶν τοιούτων ἐμπορικῶν συνεταιρισμῶν. Δεξιοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι ἀμαξεῖς, κεκτημένοι ἐξαιρετὰ ὑποζύγια, πλοίαρχοι ἔμπειροι περὶ τὴν ποταμοπλοΐαν, σταθερὰ τιμολόγια τῶν προμηθειῶν (προβιζιόνων), ἐπιτηδείοι πράκτορες μετὰ συνέσεως καὶ τέχνης ἐπωφελοῦμενοι τὰς ἀδυ-

ναμίας καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Τούρκων, τῶν Ῥωμούνων, τῶν Σέρβων, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν Ῥώσων τοποτηρητῶν ἐστήριζον τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ προήγον τὴν ἑλληνικὴν πίστιν. Ἡ τιμιότης ὤρειλε νὰ εἶνε ἡ βάσις τῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς. Καὶ δὲν λείπουσι μὲν περιστάσεις κακοπιστίας, εὐρίσκομεν δ' ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς Βουδαπέστης, ὡς καὶ ἐν τοῖς τῆς Βιέννης, καὶ Ἑλληνας ἢ τὰ ἄλλα θέσμια τῆς χώρας παραβαίνοντας ἢ καὶ ἐπὶ δευνότεροις ποτὲ ἐγκλήμασι κατηγορουμένους, οἷα ἡ παράχραξις νομισμάτων· ἀλλ' ὁ ἐπικρατῶν χαρακτήρ εἶνε ὁ τῆς τιμίας συναλλαγῆς. Αὐτὴν τὴν κοινότητα τῆς Βουδαπέστης ὡς καὶ τὴν τῆς Βιέννης καὶ αὐτὰς τὰς ομάδας τῶν ἀπεδιδόρων βλέπομεν πρώτας κατεξανισταμένας ἐναντίον παντὸς δόλου, κυρίως ἐν τῇ ἐμπορίᾳ τοῦ βάμβακος. Δὲν εἶνε λοιπὸν κενὸν ἐπώνυμον τὸ τιμιώτατος ἢ ἐνιμιώτατος ἐκεῖνο, ὅπερ προσετίθετο ὑπὸ τῶν ξενιτευμένων ἐκείνων Ἑλλήνων εἰς τὸ ὄνομα πραγματευτῆς, δι' οὗ συνήθως ἐδηλοῦτο ὁ ἔμπορος, καὶ ἐξηγεῖται εὐκόλως ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐν τῇ οὐγγρικῇ αὐτῇ ἢ λέξις ἢ δηλοῦσα τὸν Ἕλληνα, τὸ Görtz, κατήντησε νὰ σημαίνει μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἐν τῇ οὐγγρικῇ γλώσσῃ τὸν ἔμπορον καθ' ὅλου οἰουδήποτε ἔθνους, ὡς εἰ εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ Ἑλλήνου νὰ προσιδίαζεν ἡ περὶ τὸ ἐμπόριον διατριβὴ καὶ ὡς εἰ ὁ Ἕλληνας νὰ ἦτο ὁ τύπος τοῦ ἐμπόρου. Τοιούτους ἀνδρας εὐχαρίστως ἠδύνατο νὰ προστατεύσῃ ὁ νόμος ἐν τῇ ξένη, ἅτε οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν συμπερόντων ἐπωφελῶς καὶ μετὰ σκοπιμότητος ἐργαζομένους, ἀλλὰ καὶ συμπροάγοντας τὴν ἐμπορικὴν συναλλαγὴν καὶ τὰς παραγωγούς δυνάμεις τῆς χώρας ἐκείνης, ἐν ἣ εἶχον πῆξει τὴν φωλεὰν αὐτῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅπως ἐκφύγῃ τὴν ἐν τῇ γενετείρᾳ κακοδαιμονίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως ἀποκομίσῃ νόμιμα κέρδη χάριν ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκείων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς ιδέας τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος. Ἐγεννῶντο οὕτω δεσμοὶ ἀλληλεγγύης πρὸς τὴν ξενίζουσαν αὐτοὺς χώραν, ἣν οἱ πλεῖστοι, χωρὶς νὰ λη-

σμονῶσι τὰς ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν μακρινὴν καὶ δουλεύουσαν γῆν τῶν πατέρων, συνείθισαν νὰ θεωρῶσιν οἶονεὶ νέαν πατρίδα. Οἱ Μακεδόνες παροῖκοι ὑπελάμβανον οὐ μόνον συμμέρον, ἀλλὰ καὶ καθῆκον αὐτῶν νὰ στηρίζωσι κινδυνεύουσας τὰς πόλεις ἐν αἷς ὠκουν, καὶ βλέπομεν αὐτοὺς ἐν μὲν τῇ Βουδαπέστῃ παρέχοντας εἰσφοράς χρηματικὰς χάριν τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν ἢ τῆς θεραπείας ἀσθενῶν στρατιωτῶν, ἐν δὲ τῇ Βιέννῃ προσφέροντας καὶ αὐτὰ τὰ δέματα βάμβακος τῶν ἰδίων ἀποθηκῶν χάριν ὀδοπραγμάτων ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς θετῆς πατρίδος.

Τοιαύτη πρὸς τὴν νέαν πατρίδα ἀφοσίωσις ἤξιον τοὺς Μακεδόνας παροίκους οὐ σπανίως οὐ μόνον τοῦ δικαιώματος τῆς πολιτογραφῆσεως ἐν Οὐγγαρίας καὶ τῆς ἐν μέσῳ τῆς οὐγγρικῆς κοινωνίας ἀναδείξεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς εἰς τὰς τάξεις τῶν εὐπατριδῶν ἐγγραφῆς. Καὶ δὲν θὰ θελήσω μὲν νὰ πείσω ὑμᾶς, ὅτι ἐπιφανέστατοι οὐγγρικοὶ οἶκοι, οἷος ὁ τῶν Ἀνδράσση καὶ ὁ τῶν Zichy (Ζίση), ἀνάγουσι τὸ γένος εἰς Μακεδόνας προγόνους, καθ' ἃ ἰσχυρίσθη Αὐστριακὸς ἐπιφυλλιδογράφος· ἀλλ' ἀναντίρρητον εἶνε, ὅτι ἄλλοι Ἕλληνες ἀνῆλθον ἐν Οὐγγαρίας εἰς μεγάλην περιωπῆν. Ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσω ἑνὸς τῶν δημοτικωτέρων δημάρχων τῆς Βουδαπέστης, τοῦ ἐκ Κοζάνης Κωνσταντίνου Τερζῆ, διακριθέντος κατὰ τὸ μέσον τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Μακεδονικὴν δ' ἔχει ἀναμφηρίστως τὴν καταγωγὴν καὶ εἰς τῶν μεγάλων οἰκῶν τῆς Οὐγγαρίας, ὁ τῶν Νάκων. Ἀνάγει δὲ ὁ οἶκος οὗτος τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Χριστόφορον Νάκον. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ βίον καὶ τὰς ἀργὰς τῆς ἐν Οὐγγαρίας διαμονῆς παραμένουσιν ἄγνωστα, λέγεται δ' ὅπως δὴποτε μετοικήσας αὐτότε περὶ τὸ 1780. Εἶνε δὲ ἀληθῶς ἄπορος ἢ ταχεῖα αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1800 θανάτου πρόοδος ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι. Ἡ μακρὰ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς ἐν Πέστη ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἐντετοιχισμένη λατινικὴ ἐπιτάφιος ἐπιγραφή διδάσκει ἡμᾶς πλεῖστα ὅσα περὶ αὐτοῦ ἄλλοθεν ἄγνωστα καὶ συμπληροῦντα ὅσα ἄλλοθεν μαν-

θάνομεν περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου ἀνδρός. Παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς ὁ διακεκριμένος Μακεδὼν πολυγλωσσότατος, φιλαποδημότατος, περιοδεύσας τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ῥωσίαν. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων ὑπηρεσιῶν ἃς παρέσχεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν κυριώταται ὑπῆρξαν αἱ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, καὶ ἰδίως μνημονεύεται, ὅτι αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Ὁ μέγας γεωργὸς ἀπέβη δικαίως ἐξ αὐτοκρατορικῆς εὐνοίας τοῦ Ἰωσήφ Β' καὶ μέγας γαιοκτῆμων καὶ κύριος ἀπεράντων κτήσεων ἐν τῷ Nagy-Szent-Mielos τῆς οὐγγρικῆς κομιτείας Torontál καὶ ἐτιμήθη προσηκόντως διὰ τῆς προσωυμίας κόμιτος καὶ μεγάλων παρασήμων. Ἀλλὰ παρὰ πάσας τὰς τιμὰς ὁ ἐκ Μακεδόνων Οὐγγρος εὐπατρίδης δὲν ἐλησμόνησε τὰς πατρίους ὑποχρεώσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἡ πενθοῦσα ἐξ εὐπατριδῶν χήρα Ἐλισάβετ von Heiligenthal καὶ οἱ υἱοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Κωνσταντῖνος, ἰδρύνοντες ἐν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ hoc triste monumentum pietatis amoris ac memoriae sempiternae caussa, δὲν ἐλησμόνησαν τὰς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῆς Βουδαπέστης, τὸν ἑφημέριον αὐτῆς καὶ τὴν σχολὴν εὐεργεσίας τοῦ θανόντος, ἀπηχοῦντες βεβαίως τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ὅλης ἑλληνικῆς κοινότητος πρὸς τὸν ἀποιχόμενον εὐεργέτην.

Τέλος δὲ τῆς οὐγγρικῆς εὐγενείας ἠξιώθη ἀναδειχθεὶς βαρῶνος τῷ 1818 ὁ ἐκ Μοσχοπόλεως Σίμων Σίνας, ὁ πατὴρ τοῦ Γεωργίου ἐκείνου τοῦ ἰδρύσαντος ἐν Βιέννῃ τὸν περιώνυμον τραπεζιτικὸν οἶκον καὶ κτίσαντος τὸ κστεροσκοπεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁμώνυμος πάππος τοῦ κτίστου τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀλλὰ, καίπερ οὕτως ἐχόμενοι τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς τὴν χώραν ἐν ἣ διαβιοῦντες ἐπλούτουν ἢ τούλάχιστον ἀπῆλθον τῶν ἀγαθῶν τῆς εὐτυχίας, καίπερ τοιούτων τυγχάνοντες ἐν αὐτῇ ἐνίοτε τιμῶν, δὲν ἔπαυον ἀναλογιζόμενοι, ὅτι θά ἦσαν ὅπωςδῆποτε ξένοι ἐν γῆ ξένη, ἂν δὲν ἦσαν στερρῶς συμπα-

γεῖς πρὸς ἀλλήλους καὶ ἂν δὲν προσέκειντο πιστῶς εἰς ἄλλας ὑποχρεώσεις ἐπιτερωτέρας, εἰς τὰς πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πατρίδα.

Καὶ τῶν μὲν πρὸς τὴν θρησκείαν ὑποχρεώσεων γέννημα ὑπῆρξεν ἡ μέριμνα περὶ κτίσεως ἰδίας ἐκκλησίας καὶ περὶ τῆς ταφῆς τῶν οἰκογενῶν κατὰ τὰ νόμιμα τῆς ὀρθοδοξίας.

Δὲν εἶνε θέμα τῆς σήμερον καὶ θὰ ἦγεν ἡμᾶς εἰς μῆκος πολὺ ἢ ἔκθεσις τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς κτίσεως τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῆς Βουδαπέστης. Ἐπιτραπήτω νὰ περιορισθῶ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἰς ὀλίγας μόνον λέξεις. Καὶ δὴ τὸ μὲν πρῶτον οἱ Ἕλληνες τῆς Βουδαπέστης, ἐξαρτώμενοι ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τοῦ ὀρθοδόξου ἐπισκόπου Βουδιμίου, ἦτοι τῆς Βούδης (τοῦ Ofen), ἐξεκκλησιάζοντο κοινῇ μετὰ τῶν Σέρβων ἐν τῇ κατὰ τὴν Πέστην σερβικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐν ἣ ἡ λειτουργία ἐτελεῖτο ἑλληνιστί καὶ σερβιστί. Τελευτῶντος δὲ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος προέβησαν νομίμω ἀδείᾳ τῶν ἀρχῶν εἰς τὴν κτίσιν ἰδίας ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἣτις καὶ συνετελέσθη τῷ 1790 διὰ δαπάνης 110.000 φράγκων, ἐγκαινισθεῖσα τῇ 15 Αὐγούστου τοῦ ἔτους ἐκείνου ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος ἐπισκόπου Βούδης Διονυσίου. Ἐκτίσθη δ' ἡ ἐκκλησία αὕτη δι' εἰσφορῶν τῆς κοινότητος, ἐν ἣ διακόσιοι περίπου Ἕλληνες, ὧν μεταξὺ πρωτοστατοῦσι Μακεδόνες ἐκ Θεσσαλονίκης, Σερρῶν, Κοζάνης, Σιατίστης καὶ Βιτωλίων. Εἰς δὲ τούτους πρέπει νὰ προσθέσωμεν τοὺς μεγάλους Μακεδόνας εὐεργέτας τῆς κοινότητος καὶ τῆς ἐκκλησίας, τὴν Σοφίαν Λύκα καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Λέπωραν, ἀμφοτέρους ἐκ Μοσχοπόλεως, καὶ τὸν ἐκ Σιατίστης γνωστότατον λόγιον Γεώργιον Ζαβίραν, θανόντα ἐν Πέστη τῷ 1804, οὗ τὰ βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφα ἀπόκεινται μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς κοινότητος¹. Μακεδῶν δὲ ὑπῆρξε καὶ ὁ δεῦτερος τῶν

¹ Νέου Ἑλληνομνημόνος Τόμ. Η' σ. 70 κ. ε.

ιερατευσάντων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὁ ἐκ Κοζάνης Χαρίσιος Σακελλίων (1794-1803)¹. Μεταξὺ δὲ τῶν συνεισενεγκόντων χρήμα εἰς κτίσιν τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρξαν καὶ οὐκ ἕλιγοι Κουτσόβλαχοι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Οὐγγαρίας συνέβη. Καὶ εὐλόγως. Ὁ ἀναγινώσκων τὸν Θούριον τοῦ Ῥήγα δύναται εὐκόλως νὰ συνιῶη ὅποια ἡ κρατούσα κατὰ τὸν δέκατον ὀγδοὺν αἰῶνα, ἐξακολουθήσασα θε καὶ μετ' αὐτὸν ἔτι ἐπὶ πολὺ μετὰ τῶν Ἑλλήνων συσχετίσις καὶ συναδέλφωσις τῶν συνοίκων λαῶν τοῦ Αἵμου. Κατὰ ταῦτα καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι συναπετέλουν μέλος τῆς ἐλληνικῆς οἰκογενείας ἀδιαίρετον ἐν τε ταῖς πατρίσι καὶ ἐν τῇ ξένῃ. Ἄλλ' ἀρκεῖ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως, ἐνὸς τῶν κυριωτάτων κέντρων τῶν Κουτσοβλάχων, διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν καὶ κατὰ πόσον οἱ Κουτσόβλαχοι εἶχον ἰδίαν ἐθνικὴν συνειδήσιν ἢ μᾶλλον ἦσαν ὀτρηροὶ συνεργάται τῆς ἐθνικῆς ιδέας, παρουσιάζοντες φαινόμενον, ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν παρ' αὐτοῖς. Παρὰ πάντα ταῦτα, ὡς ἀλλαχοῦ τῆς Οὐγγαρίας, ἢ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους πολιτικῆς διάστασις Ῥωμούνων καὶ Ἑλλήνων ἦγαγε καὶ εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς διεκδικήσεως τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας Βουδαπέστης ὡς ἐλληνικῆς. Ἀλλὰ, διεξαχθέντος μακροτάτου δικαστικοῦ ἀγῶνος ἐνώπιον τῶν οὐγγρικῶν δικαστηρίων, ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος δι' ὀριστικῆς ἀποφάσεως τοῦ οὐγγρικοῦ Ἀρείου πάγου, ἐν ᾗ περιέχεται καὶ ἡ οὐχὶ ἄμοιρος πολιτικῆς σημασίας διαγνώμη, ὅτι πᾶν τὸ κουτσοβλαχικὸν ὄν εἶνε καὶ ῥωμουικόν. Οὕτω διεσώθη χάριν τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιασματος τῶν Ἑλλήνων τῆς Βουδαπέστης οὐ μόνον αὐτὴ ἡ ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ μεταξύ ἐνεκεν ὑπερτιμήσεως τῆς ἀξίας τῶν περὶ αὐτὴν κτημάτων αὐτῆς μεγάλως αὐξηθεῖσα περιουσία τῆς κοινότητος, ἐχούσης μὲν σήμερον εἰσόδημα ἑβδομήκοντα χιλιάδων κορωνῶν, μελλούσης δὲ

¹ Γῶγος ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ Τόμ. Δ' (1883, 4) σ. 339 κ. ἑ.

μετὰ τριάκοντα περίπου ἔτη νὰ ἔχη διακοσίας πενήκοντα μέχρι τριακοσίων χιλιάδων ἐτησίου εἰσοδήματος. Καὶ ταῦτα διότι ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ περί αὐτὴν κτήματ' αὐτῆς κεῖνται ἐν τῇ πλατείᾳ Petöfiter τῇ φερωνομούμενῃ ἀπὸ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τῆς Οὐγγαρίας ἐν ἐνὶ τῶν κεντρικωτάτων μερῶν τῆς νέας πόλεως καὶ πλησίον τῶν μεγάλων αὐτῆς ξενοδοχείων. Τοιαύτη δὲ εἶνε ἡ ἀξία τῶν γηπέδων ἐν ἐκείνῳ τῷ κέντρῳ, ὥστε προσεφέρθησαν εἰς τὴν κοινότητα πρὸς ἐξαγορὰν τῶν κτημάτων αὐτῆς 2.000.000 κορωνῶν.

Τὸν δὲ ἰδιαζόντως μακεδονικὸν καὶ ἑλληνικὸν χαρακτήρα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βουδαπέστης κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ τὰς ἐπομένους δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου δεικνύουσι καὶ αἱ ἐπιτάφιοι πλάκες τῶν θανόντων. Καὶ δὴ μέχρι τινὸς οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο ἐν αὐτοῖς τοῖς προαυλίοις τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, πρότερον μὲν τῆς σερβικῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἶτα δὲ τῆς ἑλληνικῆς τῆς Κοιμήσεως· τέλος δ' ἀπαγορευθείσης τῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταφῆς οἱ νεκροὶ ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη δεκαετηρίδων θάπτονται ἐν τῷ κεντρικῷ νεκροταφείῳ τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἴδιον διαμέρισμα ἐπιφυλάσσεται εἰς τοὺς ὀρθοδόξους. Ἐπισκοποῦντες δὲ τὰς ἐπιταφίους ἐκείνας ἐπιγραφὰς ἔχομεν πρὸ ἡμῶν νέαν ἀξίαν λόγου πηγῆν, ἀποδεικνύουσαν τὸν ἀκραιφνῆ ἑλληνισμὸν τῶν ἐκ Μακεδονίας παροίκων τῆς Βουδαπέστης. Οἱ οἰκογενεῖς τῶν θανόντων, οἰοῦν καύχημα θεωροῦντες τὴν ἐκ Μακεδονίας καταγωγῆν, μνημονεύουσι ῥητῶς τῆς γενετείρας τῶν οἰκείων νεκρῶν. Οὕτω καὶ πάλιν ἀντιπαρέρχεται πρὸ ἡμῶν ἡ Θεσσαλονίκη, τὸ Μοναστήριον, τὸ Γκράμποβον καὶ ἡ Βέρροια, μάλιστα δὲ ἡ Κοζάνη, ἡ Καστορία καὶ ἡ Μοσχόπολις. Τὸ μικρὸν Corpus τῶν ἐπιταφίων τούτων ἐπιγραφῶν, ἃς συνήγαγον, δὲν εἶνε μόνον ἱστορικὴ πηγὴ, ἀλλὰ γεννᾷ καὶ ἀξίαν λόγου πατριωτικῆς συγκινήσεις.

Ἐνθάδε κεῖται ξένος θανάων ἐν ξέην
ὁ ἐκ Κοζάνης Δημήτριος Ἀγόρα

ἀναγινώσκωμεν ἐν τινι διὰ χωλιάμβων κατὰ τὸν βυζάντιακὸν τρόπον γεγραμμένη ἐπιγραφῇ τοῦ 1809. Καὶ ἄλλαι δ' ἐπιγραφαὶ ἀρχαῖζουσιν ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον. Ἄλλὰ καὶ διὰ πολιτικῶν στίχων ἐκφέρονται ἐνίοτε τὰ ἐπιτάφια. Ἄλλ' ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν ἐν αὐτοῖς ποιητικὰς καλλονὰς ἀποδεικνύουσιν εἰ ἐξῆς στίχοι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἐν ἔτει 1772 θανόντος Γεωργίου Γούση Μίσιου.

Θέλεις νὰ μάθῃς τίς ἐστὶν ὁ ὧδε τεθαμμένος
καὶ πῶς μὲν ὠνομάζετο, πού δ' ἦτο γεννημένος.
Γνώθι, διὸ Γεώργιος ὑπῆρχε κεκλημένος
τοῦ Γούση Μίσιου υἱὸς πολλὰ ἡγαπημένος.
Κοζάνης ἦτο γέννημα, θρέμμα Μακεδονίτης,
ὃς εἶθε γένοιτο, Χριστιᾶ, καὶ Οὐρανοπολίτης.
Ἔνα πρὸς τοῖς τριάκοντα ἔζησε χρόνους ὅλους,
τώρα δὲ κατεσκήνωσε πρὸς οὐρανίους δόμους.

Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ πρὸς τὴν θρησκείαν σχέσεις τῶν Μακεδόνων τῆς Βουδαπέστης. Ἡ δὲ πατρὶς παρουσιάζετο εἰς αὐτοὺς οὐχὶ ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν τῆς γενετείας. Δὲν ἦτο ἡ ἀρχαία πόλις ἢ κατ' αὐτὴν τὴν ἀριστοτελικὴν ἀντίληψιν ἐξικνουμένη μόνον μέχρι τῶν ὄριων, εἰς ἃ ἡδύνατο νὰ φθάσῃ ἢ φωνῇ τοῦ κήρυκος, καλοῦντος τοὺς πολίτας ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀκροπόλεως. Δὲν ἦτο ἡ στενὴ πατρὶς, ἧς τὸ ἔδαφος περιελάμβανε μόνον ὅσους ἡδύνατο νὰ συναγείρῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἢ καμ' ἅπαντα τοῦ χωριοῦ. Ἦτό τι μεγαλειότερον καὶ ἱερώτερον ἦτο ἡ πατρὶς ἐκείνη, ἧς τὴν ἔννοιαν εἶχεν εὐρύνει ἡ δουλεία, συσφίξασα διὰ δεσμῶν ἀδιαρρήκτων τοὺς συνανήκοντας εἰς αὐτὴν ἦτο ἡ μεγάλη οἰκογένεια τῶν ὁμοφύλων ἅμα καὶ ὁμοθρήσκων,

ἤτις, δουλεύουσα ἀπὸ αἰώνων ὑπὸ τὸν κατακτητὴν, εἶχεν ἀντὶ σημαίας τὸν δικέφαλον αἰετὸν τῶν Παλαιολόγων καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν βαρυσήμαντον ἐκείνην λέξιν τὸ γένος, ἣτις ἀπὸ τῶν παραμονῶν ἤδη τῆς ἀλώσεως τῆς βασιλευσύσης παρείχεν εἰς τοὺς ἀδυνάτους τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλοτε χρόνων καὶ ἀπὸ τοῦ προσδοκωμένου μέλλοντος θύναμιν καὶ ἐφιθύριζεν εἰς τὸ οὖς τῶν τεταπεινωμένων καὶ συντετριμμένων ὅλην τὴν ἀποικομένην αἰγλὴν ἡμερῶν εὐκλείας καὶ τὰ γλυκεὰ ὄνειρα μελλούσης ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Χάριν τῶν νοσοῦντων ἀδελφῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὸ τὸ γένος συνιστᾷ καὶ ἡ κοινότης τῆς Βουδαπέστης, καθ' ἣ καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ ἐν τῇ ξένη παροικίαι, ἴδιον νοσοκομεῖον. Ἐπ' ὄνοματι τοῦ γένους χορηγοὶ γενναῖοι καταλείπουσι κληροδοτήματα πρὸς ἰδρύσιν ξενῶνος, μέλλοντος νὰ στεγάζῃ ἀπόρους ὁμογενεῖς. Χάριν τοῦ γένους ἰδρύεται τὸ σχολεῖον τῆς κοινότητος, οὗ ἡ ἱστορία συνδέεται πρὸς τὰ ὀνόματα τοῦ Ἰωαννίτου Πολυζῶη Κοντοῦ, τοῦ Ζακυνθίου Βενδώτου καὶ ἄλλων. Μακεδῶν δὲ εἶνε ὁ κατὰ τὰ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἔγγραφα κυριώτατα συνεργήσας εἰς τὴν δι' ἀγαθῆς οικονομικῆς διαχειρίσεως εὐδόωσιν τοῦ σχολείου, ὁ ἐκ Βερροίας Νικόλαος Βικέλας. Χάριν τέλος τοῦ γένους ἰδρύεται παρὰ τῇ κοινότητι πλουσία βιβλιοθήκη καὶ συγκομίζονται ἔντυπα καὶ χειρόγραφα. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη πλουτίζεται διὰ δωρεῶν Ἑλλήνων καὶ Οὐγγρων. Ἐν αὐτῇ κατατίθενται τὰ βιβλία τοῦ ἐκ Καστορίας Σεβαστοῦ Χατζῆ Οἰκονόμου καὶ μάλιστα τὰ ἔντυπα καὶ αἱ ἐν χειρογράφῳ ἀνέκδοτοι συγγραφαὶ τοῦ Σιατιστέως Γεωργίου Ζαβίρα, οὗ τὸ ὄνομα εἶνε ἀναποσπᾶστως συνδεδεμένον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα τῆς Βουδαπέστης. Τὸ δὲ γεγονός, ὅτι μεταξὺ τῶν δωρημάτων αὐτοῦ εἶνε καὶ ἀντίτυπον τῆς Χάρτας τοῦ Ῥήγα, ὅπως καινούργες καὶ τὸ ἄριστα διατετηρημένον ἀπάντων τῶν γνωστῶν μοι, δεικνύει πῶς αἱ ἐν τῇ ξένη κοινότητες ἐκεῖναι καὶ οἱ ἐν αὐταῖς ὄρωντες καὶ κινούμενοι ἀντελαμβάνοντο τῶν πρὸς τὸ

γένος ὑποχρεώσεων. Τέλος δὲ καὶ ἑλληνικά βιβλία ἐκτυποῦνται ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ τυπογραφείῳ τῆς Βούδας. Πρωτοστατοῦσι δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐκπαιδευτικῇ καὶ πατριωτικῇ κινήσει Μακεδόνες. Μιχαὴλ Παπαγεωργίου ὁ Σιατιστεὺς συντάσσει μέγα Ἀλφραθητάριον καὶ θρησκευτικὰ βιβλία, καὶ πλούσιοι ἐκ Καστορίας ἔμποροι, ὁ Δημήτριος Σακελλάριος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, εἶνε οἱ καταβάλλοντες τὰ πρὸς ἔκδοσιν αὐτῶν ἀναλώματα ¹. Τὴν Πέστην τέλος ἐκλέγει ὡς ἔδραν αὐτοῦ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς σλαβονικῆς ἰδίως ὁ ἐν Βιέννῃ δράσας γνωστότατος ἐκ Κλεισούρας τῆς Μακεδονίας συγγραφεὺς Δημήτριος Δάρβαρις ἐκεῖνος, ὅστις διὰ πλείττων συγγραφῶν ἐν παντί εἶδει τοῦ ἐπιστήτου ἠγωνίσθη νὰ διδάξῃ τοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν διατελοῦντας Ἕλληνας.

Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βουδαπέστης ἀναδεικνύεται οὐ μόνον ἡ πολυπληθεστάτη, ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδαιότατη ἀπασῶν τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ, καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῶν κατ' αὐτὴν θὰ πληρώσωσιν οὐκ εἰς μακρὸν πολλάς καὶ ἀξίας προσοχῆς σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας.

Οὐχὶ δ' ὀλιγώτερον περισπούδαστοι εἶνε αἱ ἐν αὐτῇ τῇ Αὐστρίᾳ ἑλληνικαὶ κοινότητες, ὧν ἀξιολογώταται εἶνε ἡ τῆς Τεργέστης καὶ ἡ τῆς Βιέννης. Καὶ περὶ μὲν τῆς τῆς Τεργέστης, ἥς ἡ ἱστορία ηὐτύχησε νὰ τύχῃ ἐπ' ἐσχάτων ἐπιμελοῦς ἐξεταστοῦ ², δὲν προτίθεμαι νὰ ποιήσω λόγον σήμερον, ἐπειδὴ ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν μᾶλλον ἢ ἐκ Μακεδονίας ἐστρατολογήθησαν οἱ ἀποτελέσαντες αὐτήν. Περιορίζομαι δὲ μόνον εἰς ἐπισκόπησιν τῶν κατὰ τὴν κοινότητα τῆς Βιέννης, καὶ ταῦτα διὰ

¹ Πρβλ. Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Η' σ. 70 κ. ἑ.

² *Μαργαρίτου Κωνσταντινίδου* Ἡ ἐν Τεργέστη ἑλληνικὴ κοινότης ἐν ἐπιφυλλίσι Νέας Ἡμέρας ἀρ. 1671 (2647) τῆς 22 Δεκεμβρίου 1906 — 1675 (2651) τῆς 19 Ἰανουαρίου 1907, ἀρ. 1698 (2674) τῆς 29 Ἰουνίου — 1700 (2676) τῆς 13 Ἰουλίου 1907 καὶ ἀρ. 1717 (2694) τῆς 9 Νοεμβρίου — 1720 (2697) τῆς 30 Νοεμβρίου 1907.

βραχυτάτων, ἐκλέγων μόνα τὰ κυριώτατα τῶν πολλῶν ὅσα περὶ αὐτῆς ἠδυνάμην νὰ εἶπω.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλληνικῆς ταύτης παροικίας καταδιβάζονται συνήθως εἰς τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, εἰς αὐτοὺς ὀῆλα δὴ ἐκείνους τοὺς χρόνους, καθ' οὓς εἶδομεν ἤδη ἀρχομένην καὶ τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐλληνικῶν παροικιῶν τὴν σύμπηξιν. Ἄλλ' ἂν εἶνε ἀξία πίστεως ἡ μαρτυρία ἀναφορᾶς τινος τῶν Ἑλλήνων παροικῶν τῆς Βιέννης, ἀπευθυνομένης τῷ 1814 πρὸς τὸν Ἑλληνα προστάτην τῶν Ἑλλήνων Ἰωάννην Μαυρογένην, πρεσβευτὴν τῆς Πύλης παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκῳ Β', καὶ ἀποκειμένης ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἐν Βιέννῃ ἐλληνικοῦ ναοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, αἱ πρῶται ἐγκαταστάσεις Ἑλλήνων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἶχον γείνει πρὸ διακοσίων ἤδη περίπου ἐτῶν, ἤτοι κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος. Ἀντιστρατευόμενοι ἐν τῇ ἀναφορᾷ ἐκείνῃ οἱ Ἕλληνες τῆς Βιέννης πρὸς ὕβριστικὸν καὶ συκοφαντικὸν λίβελλον, δημοσιευθέντα ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν χρόνων ἐκείνων Wanderer, ἀνακεφαλαιοῦσι τὴν ἄμυναν αὐτῶν εἰς τὰς λέξεις ταύτας: «Μετερχόμεθα ἐνταῦθα ἐμπόριον καὶ οὐχὶ τοκογλυρίαν, ἔχομεν σχέσεις πρὸς τελωνεῖα, ἀποθήκας, τεχνίτας, ἐργαστάσια, ἀμαξεῖς, ἀχθοφόρους, ὁδοιποροῦμεν διὰ λεωφόρων, γεφυρῶν καὶ διωρύγων, διαβιοῦντες αὐταρκέστατα διὰ τῶν ἡμετέρων ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, δὲν εἶνε δ' ἔργον ἡμῶν ἡ τοκογλυρία».

Καὶ ἡ σύνοψις αὕτη τῆς ἀμύνης τῶν μελῶν τῆς ἐλληνικῆς ἀδελφότητος Βιέννης καὶ ἡ κατ' αὐτῶν ἐξ ἐβραϊκῶν ἀντιζήλων κύκλων τοξευθεῖσα κατηγορία ἐκείνη δεικνύουσι τὴν δύναμιν ἢ τὸν πλοῦτον τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων ἢ τραπεζιτῶν τῆς πόλεως. Ἐξ ἀρανῶν τὸ πρῶτον ἀφορμηθέντες ἀρχῶν ἐκράτου τῆς ἀγορᾶς τῆς Βιέννης ὡς ἔμποροι τῶν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς εἰδῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ χρηματιστηρίου διὰ τῆς μεγάλης τραπεζῆς Σίνα. Ἐκορυφώθη δὲ μάλιστα ἡ δύναμις αὐτῶν ἀρχομένου

τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος καὶ μέχρι τῆς τετάρτης αὐτοῦ δεκάδος, ὅτε ἡ αὔξησις τῶν μέσων τῆς παγκοσμίου συγκοινωνίας, ἡ προστασία καὶ ἐπικράτησις τῶν Ἰουδαίων βιομηχανῶν, ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν καὶ ἄλλαι ποικίλαι ἀφορμαὶ ἐπήνεγκον τὴν ὑπερευδοκίμησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν βαθμιαίαν ἔκπτωσιν τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος.

Ἡ δ' ἐπίδρασις αὐτῶν δὲν περιορίζετο εἰς μόνον τὰ ἐμπορικὰ πράγματα καὶ τὰς τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ἐπεξετεινέτο καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κοινωνίαν. Ὀλόκληρος ἡ μέχρι τῶν παροχθίων τοῦ Δουνάβεως περὶ τὸ Fleischmarkt, τὸ Hafnersteig, τὸ Hoher Markt, τὴν Rothgasse, τὴν Sonnenfelsgasse συνοικία ἦτο ἐλληνική¹. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ φερωνυμεῖται ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ἡ Griechengasse. Τῆς δὲ κοινωνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπίδρασεως ἀρκεῖ ἐν καὶ μόνον παράδειγμα. Ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον αἱ Βιενναῖαι μητέρες, θέλουσαι νάντεπεξέλθωσι πρὸς τὰ τέχνα τάπαιτοῦντα παρ' αὐτῶν πολλὰ γλυκύσματα, λέγουσιν εἰς αὐτὰ Geh zum Hutzabutzl. Ἐξηγεῖται δὲ κατὰ παράδοσιν ἢ φράσις ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα ἔζη ἐν Βιέννῃ Ἕλληνας ἐμποροὺς καλούμενος Hutzopolli, ἦτοι Χατζόπουλος, ὅστις, φιλοφρονέστατος ὢν πρὸς τὰ παιδιά, συνείθιζε νὰ διανέμη εἰς αὐτὰ καθ' ὁδὸν γλυκύσματα.

Κυριώτατα δὲ ἀντικείμενα τοῦ ἐμπορίου τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τούτων ἐμπόρων διεξαγομένου ἦσαν τὰ ἐπιχώρια προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς, προοριζόμενα εἴτε δι' αὐτὴν τὴν Αὐστρίαν, εἴτε καὶ πέραν αὐτῆς διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν. Ἐξεῖχον δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὁ βάμβαξ, τὰ αἰγόμελλα ἔρια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Βλαχίας καὶ τὰ νήματα. Ἰδίως δὲ ἤκμασε τὸ ἐμπόριον τῶν τοιούτων ἐρίων πρὸ τῆς μεγάλης

¹ Σπυρ. Π. Δάμπρου Λόγοι καὶ ἀνμνήσεις ἐκ τοῦ βορρᾶ. Ἐν Ἀθήναις. 1909 σ. 65 75.

διαδόσεως τῶν προβατείων ἐρίων τῆς Αὐστραλίας καὶ τοῦ Εὐ-
ἐλπίδος ἀκρωτηρίου. Τὰ μέγιστα δ' ὠφέλησε τὸ ἑλληνικὸν
ἐμπόριον, καθ' ἃ ἄλλως καὶ τὴν ἑλληνικὴν ναυτιλίαν ἐν τῷ
Αἰγαίῳ, ὡς γνωστὸν, ἔ ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς τῶν ἡμερῶν
Ναπολέοντος τοῦ μεγάλου, ὅτε πάντα ἀγγλικὰ προϊόντα καὶ
τὰ διὰ τῆς Ἀγγλίας ἐρχόμενα εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην
ἐτύγγανον φανατικῶς διωγμοῦ¹. Πρὸς τὰς ἡμέρας δ' ἐκείνας
συνέπιπτε καὶ ἡ ἀκμὴ καὶ πρόοδος τῆς συνεργατικῆς ἐταιρείας
τῶν Ἀμπελακίων τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῶν πολυκινήτων αὐ-
τῆς βαμβακοκλωστηρίων καὶ νηματουργείων, ἐξ ὧν ἀρθονω-
τάτη ἐγίνετο ἢ εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐξαγωγή.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλὰ παντοῖα φυσικὰ καὶ τεχνητὰ προϊόντα τῆς
Ἀνατολῆς, μάλιστα δὲ ἀλαιζάδες καὶ γιασμάρια, ἦσαν ἀντι-
κείμενα εὐρυτάτου ἐμπορίου. Ἡ δὲ ἤδη τότε μεγάλη ἐν Αὐ-
στρία αὐξήσις τῆς βιομηχανίας τοῦ βάλσακος παρεῖχεν ἀφορ-
μὴν εἰς πλουσίαν εἰσαγωγὴν τῆς πρώτης ὕλης ἐκ τῆς Ἀνατο-
λῆς καὶ ἐπηύξανε τὴν δραστηριότητα τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων.
Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐμπορικὴν κίνησιν ἔβαινε
καὶ ἡ τραπεζιτικὴ, ἧς ἐπίσης συμμετεῖχον Ἕλληνες, ἰδίως δὲ
ὁ οἶκος Σίνα, διαγωνιζόμενος πρὸς τὰς αὐστριακὰς τραπεζὰς
Fries und Compagnie, Arnstein, Geymüller καὶ Suller. Εἰς
τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης τραπεζῆς τοῦ Σίνα συνε-
τέλεσε μεγάλως τὸ γεγονός, ὅτι αἱ πραγματεῖαι τῆς Ἀνατολῆς
ἐπληρόνοντο ἐν Βιέννῃ διὰ γραμματίων τετραμήνου προθε-
σμίας καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἐξ Αὐστρίας διὰ τὴν
Τουρκίαν προοριζομένων ἐμπορευμάτων ἡ ἀξία αὐτῶν ἠδύνατο
νὰ πληρωθῆ ἢ ἀμέσως τοῖς μετρητοῖς ἐπὶ μεγάλη τιμῇ προεξ-
οφλήσεως ἢ διὰ συναλλαγμάτων ἐξαμήνων πληρωτέων ἐν

¹ Alexander Peoz Die griechischen Kaufleute in Wien. Separatabdruck aus «N. Fr. Presse». Druck der «N. Fr. Presse Christoph Reisser. 1888 σ. 6.

Βιέννη¹ Οὕτω, μεταβαλλομένης τῆς Βιέννης καὶ εἰς χρηματιστήριον τῆς Ἀνατολῆς, εἰκὸς ἦτο νὰ ἔγῃ πλείστας ὄσας ἐργασίας ὁ οἶκος ἐκεῖνος ὁ ἔχων τὰς πλείστας τῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας. Συνήργει δὲ καὶ τὸ ὄξυ παρατηρητικὸν καὶ τὸ προορατικὸν τοῦ Γεωργίου Σίνα, ὅστις οἶονεὶ ὡσπραίνετο τὸ κέρδος. Ὁ Μοσχοπολίτης τραπεζίτης καὶ χρηματιστῆς ἦτο ἡ Πυθία τοῦ χρηματιστηρίου τῆς Βιέννης· ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον δεικνύεται ἐν τινι γωνίᾳ τοῦ Fleischmarkt οὐ μακρὰν τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τὸ μικρὸν γωνιαῖον καφενεῖον, τὸ ἔτι καὶ νῦν ἀπὸ ἀρχαίας παραδόσεως ὀνομαζόμενον Café grec, εἰς ὃ ἐφοῖτα ὁ Σίνας, ἐλκύων ἅμα τῇ ἐμφανίσει περὶ ἑαυτὸν τοὺς χρηματιστὰς καὶ μεταβάλλων οὕτω τὴν ἄλλως λανθάνουσαν ἐκείνην γωνίαν τῆς ἐλληνικῆς συνοικίας εἰς ἄλλο ζωηρὸν χρηματιστήριον, ὅπου ἐθεώρουν τιμὴν νὰ συνέρχωνται περὶ τὸν πεπειραμένον γηραιὸν τραπεζίτην οἱ χρηματιζόμενοι². Ἡ ἐντιμότης περὶ τὰς συναλλαγὰς, ἡ τραπεζικὴ ὀξυδέρκεια, ἡ τόλμη ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσι συνεδέοντο παρὰ τῷ Σίνα πρὸς ἄκραν φιλογένειαν καὶ οἰκονομίαν ἀγαστήν. Ὁ ἰατρὸς Ἀναστάσιος Παλλατίδης ἐν τῷ πρὸ ἐβδομήκοντα περίπου ἐτῶν γραφέντι Ἱστορικῷ ὑπομνήματι περὶ τοῦ ἐν Βιέννη ἐλληνικοῦ συνοικισμοῦ χαρακτηριστικώτατα ἀντιδιαστέλλει πρὸς τὸν ἀβρὸν καὶ συβαριτικὸν βίον τοῦ ἄλλου μεγάλου τραπεζίτου Geymüller τὸ λιτοδίαιτον τοῦ ἀπλοῦχοῦ Μακεδόνο. Καὶ ὁμοίως ὁ μετριόφρων καὶ φειδωλὸς ἐκεῖνος Μακεδὼν ἦτο μεγαλεπήβολος μὲν ἐν οἷς ἔργοις ἐπεχείρει, ἀφειδῆς δὲ περὶ πᾶσαν εὐεργεσίαν. « Ὁ ἡμέτερος συμπατριώτης, λέγει » ὁ Παλλατίδης, δὲν φεῖδεται παντελῶς νὰ δαπανᾷ χρυσὸν καὶ » ἄργυρον ὅταν δεῖ, καὶ ὅπου δεῖ, εἰς ἀνακούφισιν δυστυχοῦντων καὶ ἀνόρθωσιν τῶν καταθλιβομένων ὑπὸ παντοίων ἀπροό-

¹ Alexander Pecz ἐνθ' ἀν. σ. 9.

² Σπυρ. Π. Δάμπρος ἐνθ' ἀν. σ. 69.

» πτων καὶ ἀπροσδοκῆτων δεινῶν. Συμβαίνει λόγου χάριν ὑδά-
 » των πλημμύρα καὶ κατακλύζονται πόλεις μεγάλαί τῆς Αὐτο-
 » κρατορίας ταύτης. Τίς πρῶτος συντρέχει αὐτόκλητος καὶ
 » διαδιδάχει κεφάλαια μεγάλα χρημάτων εἰς τὸν τόπον τῆς
 » δυστυχίας πρὸς περίθαλψιν ταχεῖαν τῆς δεινοπαθούσης ἀν-
 » θρωπότητος Ὁ Σίνας. Γίνεται λειψυδρία κατὰ τὰ ἐκτετα-
 » μένα προάστεια τῆς μητροπόλεως ταύτης καὶ ἀπαιτοῦνται
 » κεφάλαια ὑπέρογκα εἰς οἰκοδομὴν ἀναγκαιούτων ὑδραγω-
 » γείων. Πρῶτος καὶ μέγιστος συνδρομητὴς εἰς ἀνέγερσιν αὐ-
 » τῶν παρουσιάζεται τὸ καύχημα τῶν ὁμογενῶν μας, ὁ Σίνας.
 » Ἐκρήγνυνται πυρκαϊαὶ καὶ καταναλίσκονται πόλεις καὶ χω-
 » ρία ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ στοιχείου τῆς φύσεως, τὸ ὄνομα τοῦ
 » Σίνα πρῶτον καὶ εὐεργετικώτερον τῶν ἄλλων ἐκπρέπει ἐν τῷ
 » καταλόγῳ τῶν συνδρομητῶν εἰς τὰ ἀναπόφευκτα δεινὰ τῆς
 » κατατροχομένης ἀνθρωπότητος. Δὲν ἀναφέρω ἐνταῦθα τὰς
 » πολλὰς γνωστὰς καὶ ἀγνώστους ἄλλως εὐεργετικὰς πράξεις,
 » μηδὲ μνημονεύω τὰς πασιδῆλους εὐπραγίας του πρὸς τὰς
 » μικρὰς καὶ μεγάλας χρείας καὶ πρὸς τὰς διαφόρους τῶν
 » ὁμογενῶν του ἀνάγκας¹».

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ μεγάλου τραπεζίτου δὲν εἶνε ἡ μόνη
 ἣν δυνάμεθα νὰ ἐξάρωμεν ἐκ τῆς πινακοθήκης τῶν Ἑλλήνων
 τῆς Βιέννης, ὧν οἱ πλεῖστοι, καθ' ἃ οἱ τῶν κοινοτήτων τῆς
 Οὐγγαρίας, ἦσαν Μακεδόνες. Τὴν ζωὴν, τὴν κίνησιν, τὴν δύ-
 ναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου τῆς Βιέννης ἐν τοῖς χρόνοις
 ἐκείνοις δύναται νὰ μαρτυρήσῃ τὸ μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἐν
 τῇ Ungargasse σωζόμενον λείψανον τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, καθ'
 ἅς οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἦσαν οἱ ἔχοντες ἐν χερσὶ τὸ δεσμεῖν
 καὶ τὸ λύειν ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον μετὰ τῆς Τουρκίας. Εἶνε
 μακρὸν μονώροφον οἶκημα, ἄγον διὰ πυλῶνος κολοσσιαίων
 διαστάσεων εἰς παμμεγίστην τετράγωνον αὐλὴν, περιστοιχι-

¹ Παλλατίδου σ. 28-29.

ζυμένην ὑπὸ εἴκοσι καὶ τριῶν ἀποθηκῶν, φερουσῶν ἄνω τὰ κοινῶς λεγόμενα πατάρια. Διὰ τοῦ πυλῶνος ἐκείνου εἰσέρχονται εἰς τὴν αὐλὴν τὰ μεγάλα φορτηγὰ ἀμάξια τὰ μεταφέροντα διὰ μακρῶν ὁδῶν τὰ ἐμπορεύματα τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἅτινα ἐναπετίθεντο μέγρι καταλλήλου κατανομῆς εἰς τὰς ἀποθήκας. Καὶ τὰ μὲν ὑποζύγια ἐποστίζοντο ἐκ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς φρέατος, οἱ δὲ ἀμάξεις καὶ οἱ ἵππηλάται διενυκτέρευον ἐν τῷ ἐμπροσθίῳ πρὸς τὴν ὁδὸν οἰκήματι, ὅπερ ἦτο ὁ ξενῶν¹. Ἐχομεν οὕτως ἐν μέσῳ τῶν νεωτερικῶν οἰκῶν τῆς νέας Βιέννης σωζόμενον ἀκόμη ἐν τῶν χανίων ἐκείνων τῶν ὑπομιμνησκόντων τὰ καραβανσεράια τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ἅτιν' ἀπομνημονεύουσι σωζόμεναι εἰκόνες παλαιῶν Εὐρωπαϊῶν περιηγητῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Εἰς τὰς τοιαύτας μεγάλας ἀποθήκας ἐστοίβαζεν ἐπὶ δεκαετηρίδας ὅλας τὰ ἐμπορεύματα τῆς Ἀνατολῆς ἢ δραστηριότης καὶ τὸ κερδοσκοπικὸν πνεῦμα τῶν πολυαριθμῶν Ἑλλήνων τῆς Βιέννης, ὧν κράτιστον μέρος ἀπετέλουν οἱ ἐκ Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου. Τοιοῦτοι εἶνε ἐκ τῶν ἑκατὸν περίπου ἐμπορικῶν ἑλληνικῶν οἰκῶν τῆς Βιέννης οἱ τῶν Δούμπα, Κούρτη, Δούκα, Τύρκα, Σπίρτα, Ντίρα, Γύρα, Κάπρα, Τσιτίσα, Τζόττα, Χρηστομάνου καὶ ἄλλων².

Τὴν δ' ἕκτασιν τῶν συναλλαγῶν τῶν ἐν Βιέννῃ καὶ ἀλλαγῶν τῆς Αὐστρίας ἐμπορευομένων Ἑλλήνων δεικνύει καὶ ἡ ἀνάγκη, ἣν ἠσθάνθη τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, πρακτικῶν ὁδηγιῶν περὶ τῶν συγκριτικῶν νομισμάτων, μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἐν Αὐστρίᾳ κρατούντων πρὸς τὰ ἀπανταχοῦ ἀλλαγῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ὁ « Χειραγωγὸς » ἔμπειρος τῆς πραγματείας, ἦτοι Βιβλίον, περιέχον, ὅλους τοὺς ἀναγκαίους, σχεδὸν, λογαριασμοὺς τῆς Πραγματείας,

¹ Alexander Pecz ἐνθ' ἐν. σ, 3 κ. ε.

² Αὐτόθι σ. 13.

ο ἑμοῦ καὶ τὰ Ζυγία, καὶ Πῆγας, ὅλης, σχεδόν, τῆς Εὐρώπης»
 Τὸ βιβλίον τοῦτο συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τῷ 1793 ἐν
 Βιέννῃ ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἰωσήφ τοῦ Βαουμαϊστέρου ὁ ἐν τῇ
 πόλει ἐκείνῃ διατρέθων Θωμᾶς Δημητρίου ὁ Σιατιστεύς¹. Τού-
 του δ' ἄλλα ἔργα, ἐξ ἑμοίων γεννηθέντα πρακτικῶν ἀναγκῶν,
 ὑπῆρξαν οὐ μόνον «Ἡ Σκριτοθρα Δόπια, ἤτοι ἡ Τάξις τῶν
 Πραγματευταϊκῶν Καταστίχων²», ἤγουν ἐγχειρίδιον Διπλο-
 γραφίας, ἀλλὰ καὶ Ἰταλικὴ γραμματικὴ δις ἐκδοθεῖσα, τῷ
 1779 καὶ τῷ 1810³.

Πρῶτον δὲ κέντρον τῆς λατρείας τῶν ἐν Βιέννῃ Ἑλλήνων
 ἀποβαίνει ὁ ἐν τῷ Steyrerhof am Hafnersteig εὐκτήριος οἶ-
 κος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο ἡ λειτουργία χάριν
 τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης, ἰδρυθεὶς τῷ
 1783. Κατόπιον δὲ δαπάναις τοῦ Σίμωνος Σίνα ἐκτίσθη ἡ ἐκ-
 κλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν τῷ Fleischmarkt χάριν τῶν
 Ἑλλήνων τῶν ἤδη προσλαβόντων τὴν αὐστριακὴν ὑπηκοότητα.

Τῶν τελευταίων τούτων πολλοὶ ἔτυχον τιμῶν καὶ ἀξιοματίων
 καὶ χωρὶς νὰ λησμονήσωσι τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν καταγωγὴν

¹ Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ Νεοελληνικὴ φιλολογία. Μέρους Β'. Ἐν Ἀθήναις. 1857 σ. 93 ἀρ. 237. Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη εἶτα τὸ δεύτερον ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας καὶ τύποις τοῦ Γεωργίου Βενδῶνιου τῷ 1809 δαπάναις τοῦ τιμωιᾶτου ἐν Πραγματευταῖς κυ-
 ρίου Κωνσταντίνου Κουσκοουρούλη τοῦ ἐκ Λαρίσης. Ἴδε Παύλου Δάμπρου Κατάλογος Β' σπανίων βιβλίων τῆς Νεοελληνικῆς φιλο-
 λογίας. Ἀθήνησι 1864 σ. 51 ἀρ. 160. Ἐνταῦθα δ' ὀρθότερον ἀντε-
 γράψκμεν τὰς διὰ κυρτῶν γραμμάτων πεπραθεῖσας λέξεις ἐκ τοῦ
 τίτλου τοῦ παρὰ τῷ συναδέλφῳ καθηγητῇ τοῦ Καποδιστριακοῦ
 Πανεπιστημίου κ. Ἀνδρέου Σκιαῖ ἀντιτύπου τῆς δευτέρας ταύτης
 ἐκδόσεως.

² Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ Νεοελληνικὴ φιλολογία. Μέρους Β' σ. 96 ἀρ. 243.

³ Αὐτοῦ σ. 70 ἀρ. 159 καὶ σ. 158 ἀρ. 466.

διεκρίθησαν ἢ καὶ διακρίνονται ἐν τῇ αὐστριακῇ ὑπαλληλίᾳ, ἐν τῇ αὐστριακῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κοινοβουλίῳ. Ἀρκοῦμαι ἀναφέρων ἐκ προτέρων χρόνων πλὴν τοῦ Σίνα τὸν διακεκριμένον φιλόλογον, καθηγητὴν, ἀκαδημαϊκὸν καὶ διευθυντὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης Θεόδωρον Καραγιάννην (Karajan), οὗ ὁ πατήρ Γεώργιος ἦτο Κόζανίτης. Νεόφυτοι βλαστοὶ πολιτείας εὐτυχούσης καὶ κοινωνίας εὐπορούσης καὶ πεπολιτισμένης προσηρμόσθησαν εὐκόλως οὗτοι εἰς τὰς ἀξιώσεις, τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ἀπολαύσεις νέου βίου. Ἀλλὰ πρέπει τις νὰ αναδιψήσῃ τὰ ἀρχαῖα πρωτόκολλα τοῦ εὐκτηρίου οἴκου τῆς Ἁγίας Τριάδος, νὰ ἀνασκαλεύσῃ τὰ κειμήλια ἐν οἷς εἶνε ἐστοιδιασμένα τὰ ἔγγραφα τῶν ἐνοριτῶν καὶ συνδρομητῶν τῆς Ἀδελφότητος τῶν Τουρκομέριτων Ἑλλήνων διὰ νὰ θαυμάσῃ τὴν ἀρίστην διοργανώσιν τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν ἐντιμότητα τῶν συναλλαγῶν, τὴν ἐν τῇ ἀλληλεγγύῃ δύναμιν, τὴν θρησκευτικὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος ἐμμονήν καὶ πίσσιν τῶν ξενιτευμένων ἐκείνων τέκνων τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν λοιπῶν τουρκοκρατουμένων χωρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ καὶ τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὰ πρακτικὰ τῶν συνελεύσεων αὐτῶν δεικνύουσι τὴν κοινοτικὴν ὀργάνωσιν, τὴν κατὰ πατρίδας δικαίαν διάκρισιν, τὴν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ σχολικῶν αὐτῶν πραγμάτων μέριμναν. Ἐκ τῶν ἐγγράφων ἐκείνων καὶ τῶν ἄλλων περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης κοινότητος εἰδήσεων προβάλλουσι ἐνώπιον ἡμῶν τὰ ὀνόματα Μακεδόνων καὶ Θεσσαλῶν ἐμπόρων καταβαλλόντων μετὰ προθυμίας ἀγαστῆς οὐ μικρὸν μέρος τῶν ἀπὸ τοῦ Κερδῶου ὠφελημάτων χάριν τῆς προστασίας τῶν ἀναγεννωμένων Ἑλληνίδων Μουσῶν. Σελίδες ὄλαι τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἔθνους κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ ὀνόματα, ἅτινα συνείθισε νὰ προφέρῃ μετὰ σεβασμοῦ ὁ παρακολουθῶν τὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐν ταῖς πικραῖς ἡμέραις τῆς τουρκοκρατίας, συνδέονται μετὰ τῆς Βιέννης. Ἄνευ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ

νοηθῆ ὁ βίος καὶ ἡ συγγραφικὴ δρασίς τοῦ Δαρβάρεως, τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα, τοῦ Νεοφύτου Δούκα, τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, τοῦ Κωνσταντίνου Σταγειρίτου, τοῦ Στεφάνου Κομμητᾶ, τοῦ Σιατιστέως Θωμᾶ Δημητρίου, τοῦ ἐκ Κοζάνης ἱερέως Χαρισίου Δημητρίου Μεγδάνου, τῶν ἀδελφῶν Καπετανάκη. Ἡ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία τῶν ἡμερῶν ἐκείνων πλουτίζεται διὰ δυσαριθμητῶν βιβλίων ἐκτετυπωμένων ἑλληνιστὶ ἐν Βιέννῃ. Εἰς αὐτὴν συρρέουσιν ἐκ Μακεδονίας, ἐκ Θεσσαλίας, ἐξ Ἡπείρου καὶ ἀλλαγῶθεν τοῦ δεδουλωμένου ἑλληνισμοῦ οἱ ἐπιεμένοι ἀνωτέρας παιδείας, οἱ θέλοντες νὰ φωτίσωσιν ἑαυτοὺς ἵνα ὑψώσωσι τὸ δουλεῖον ἔθνος. Ἐν αὐτῇ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὰς πρώτας ἀρχάς τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας, τὰς *Εἰδήσεις* διὰ τὰ ἀνατολικὰ μέρη τὰς ἐκδιδόμενας ὑπὸ τοῦ Εὐφρονίου Πωποβίκ, τὸν *Ἑλληνικὸν τηλέγραφον* τοῦ Δημητρίου Ἀλεξανδρίδου, τὴν *Καλλιόπην*, τὸν *Λόγιον Ἑρμῆν*. Ἐν Βιέννῃ ἐξεδίδετο καὶ πρὸ τῶν φύλλων τούτων ἔτι ἀπὸ τοῦ 1791 ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἐφημερίς, ἡ ἐκτυπούμενη ἐν τῷ ἑλληνικῷ τυπογραφεῖῳ τοῦ Μαρκίδου Πούλιου, ἧς ἡ παρρησία καὶ τὰ φιλελεύθερα φρονήματα, διαδιδούσης εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τὰ διδάγματα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, κατέστησαν αὐτὴν τέλος ἀντικείμενον διωγμοῦ τῆς Πύλης. Ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τοῦ παρὰ τῇ Πύλῃ πρέσβειος τῆς Αὐστρίας βαρώνου Rathkeal ἡ ἀποκειμένη ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ ἐν Βιέννῃ Ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν μοι ἔδωκαν ἀφορμὰς νὰ παρακολουθήσω μετὰ συγκινήσεως τὰς φάσεις τοῦ ἀπηνουθου τούτου διωγμοῦ καὶ τὴν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς μελλούσης ἐθνικῆς παλιγγενεσίας πίστιν τῶν καταδιωκομένων ἐκδοτῶν τῆς πρώτης ἑλληνικῆς ἐφημερίδος.

Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βιέννης ἦτο συνάμα κέντρον πλουτισμοῦ τῶν τουρκοκρατουμένων Ἑλλήνων καὶ φυτόριον παιδείας τοῦ δουλεύοντος ἔθνους, ἐν ᾧ ὑψούτο ἤδη λεληθότως ὁ πυρσὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς αὖριον. Εἰς τὸν κύ-